ГОД НАВУКІ

Нацыянальная акадэмія навук Беларусі
Аддзяленне гуманітарных навук і мастацтваў
Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі
Інстытут мовазнаўства імя Якуба Коласа
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь
Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь
Полацкі дзяржаўны ўніверсітэт
Віцебскі абласны выканаўчы камітэт
Полацкі раённы выканаўчы камітэт

“ПОЛАЦКІЯ ЧЫТАННІ – 2017”

НАВУКОВА-ПРАКТЫЧНАЯ КАНФЕРЭНЦЫЯ, ПРЫСВЕЧАНАЯ ДНЮ БЕЛАРУСКАГА ПІСЬМЕНСТВА

2 верасня 2017 г.

г. Полацк

ПРАГРАМА КАНФЕРЭНЦЫІ

Месца правядзення: ПОЛАЦКІ ДЗЯРЖАЎНЫ ЎНІВЕРСІТЭТ (*г. Полацк, вул. Стралецкая, 4 А*)

Пачатак: 12^{00}

Рэгламент для дакладаў: 15 мін.

2 верасня, субота

7.00 — Ад’езд удзельнікаў канферэнцыі ў горад Полацк
(*ад будынка Прэзідыума НАН Беларусі, праспект Незалежнасці, 66*)

11.00–11.10

Сустрэча дэлегацыі з кіраўніцтвам Полацкага дзяржаўнага ўніверсітэта. Выступленне фальклорнай групы “ВАРГАН”

11.10–11.20

Рэгістрацыя ўдзельнікаў канферэнцыі

11.20–12.00

Экскурсія па Полацкім дзяржаўным ўніверсітэце з элементамі анімацыі

12.00–12.30 — *АДКРЫЦЦЁ КАНФЕРЭНЦЫІ*

(*месца правядзення: канцэртная зала Полацкага калегіума*)

ПРЫВІТАННІ Ў АДРАС УДЗЕЛЬНІКАЎ І ГАСЦЕЙ КАНФЕРЭНЦЫІ:

- ***ГУСАКОЎ Уладзімір Рыгоравіч***, Старшыня Прэзідыума Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, акадэмік
- ***ЛАЗОЎСКІ Дзмітрый Мікалаевіч***, рэктар Полацкага дзяржаўнага ўніверсітэта, доктар тэхнічных навук, прафесар
- ***ЛУЦКІ Ігар Уладзіміравіч,*** Першы намеснік Міністра інфармацыі Рэспублікі Беларусь
- ***КАВАЛЕНЯ Аляксандр Аляксандравіч***, акадэмік-сакратар Аддзялення гуманітарных навук і мастацтваў НАН Беларусі, доктар гістарычных навук, прафесар, член-карэспандэнт НАН Беларусі
- ***ЗЕЛЯНКО Вольга Уладзіміраўна***, намеснік дырэктара па навуковай рабоце навукова-метадычнай установы “Нацыянальны інстытут адукацыі” Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь
- ***ЗАДЗЯРКОЎСКАЯ Наталля Іванаўна***, намеснік начальніка Галоўнага ўпраўлення культуры і аналітычнай работы–начальнік упраўлення культуры і народнай творчасці Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь
- ***ЯГОРАЎ Генадзь Міхайлавіч***, начальнік галоўнага ўпраўлення ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі Віцебскага аблвыканкама
- ***ШАЎЧУК Мікалай Мікалаевіч***, старшыня Полацкага райвыканкама
- ***СТРУЖЭЦКІ Тадэвуш Іванавіч***, намеснік старшыні грамадскай арганізацыі “Беларускі фонд культуры”

Уручэнне
ПОЛАЦКАМУ ДЗЯРЖАЎНАМУ ЎНІВЕРСІТЭТУ
факсімільных выданняў кніг Францыска Скарыны
прадстаўнікамі выдаўцоў
ААТ “Белзнешэканомбанк”

12.30–14.15 — *ПЛЕНАРНАЕ ПАСЯДЖЭННЕ*

(месца правядзення*: канцэртная зала Полацкага калегіума)*

12.30–12.45

ЛАКОТКА Аляксандр Іванавіч, дырэктар Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі, доктар гістарычных навук, доктар архітэктуры, прафесар, акадэмік

“Сучасная парадыгма беларускай культуры”

12.45–13.00

ЛУКАШАНЕЦ Аляксандр Аляксандравіч, першы намеснік дырэктара па навуковай рабоце Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі, доктар філалагічных навук, прафесар, член-карэспандэнт НАН Беларусі

“500 год беларускаму кнігадрукаванню”

13.00–13.15

ВОЙТАЎ Ігар Вітальевіч, рэктар Беларускага дзяржаўнага тэхналагічнага ўніверсітэта, доктар тэхнічных навук, прафесар; *Кулікові Уладзімір Іванавіч*, загадчык кафедры рэдакцыйна-выдавецкіх тэхналогій, кандыдат філалагічных навук, дацэнт

“Монография "Антология мудрости народа: 500 лет белорусского книгопечатания" в системе изданий о белорусской книге”

13.15–13.30

ГРУША Аляксандр Іванавіч, дырэктар Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Якуба Коласа НАН Беларусі, доктар гістарычных навук

“Дакументальная пісьмовасць Полацка і Полацкай зямлі ў XIV–першай трэці XVI ст.”

13.30–13.45

ЛЯЎКО Вольга Мікалаеўна, загадчык цэнтра археалогіі і старажытнай гісторыі Беларусі Інстытута гісторыі НАН Беларусі, доктар гістарычных навук, прафесар

“Традиционное и особенное в духовно-культурном развитии Полоцко-Витебского региона в эпоху средневековья”

13.45–14.00

АНІСІМ Алена Мікалаеўна, дэпутат Пастаяннай камісіі па адукацыі, навуцы і культуры Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь

“Статус Полацка: рэальнасць і перспектывы”

14.00–14.15

ТРУСАЎ Алег Анатольевіч, старшыня грамадскага аб’яднання “Таварыства беларускай мовы”, кандыдат гістарычных навук, дацэнт

“Беларуская мова – неад’емны чыннік беларускай незалежнай дзяржавы”

14.15– 14.30 — ПРЭЗЕНТАЦЫЯ КНІГ

(месца правядзення*: канцэртная зала Полацкага калегіума*)

“Францыск Скарына–асоба, дзейнасць, спадчына”
(*адказны – доктар гістарычных навук ГРУША Аляксандр Іванавіч*)

“Полацкія дыяменты” (*адказны – кандыдат філалагічных навук КУРЦОВА Вераніка Мікалаеўна*)

“Полоцкие грамоты XIII–начала XVI в.: в 2-х т.”
(*адказныя – доктар гістарычных навук ГРУША Аляксандр Іванавіч, кандыдат гістарычных навук ВАРОНІН Васіль Аляксеевіч*)

14.30–15.00 — АБЕД

СЕКЦЫЯ 1

Гісторыя, культура, мова і літаратура у сістэме нацыянальных духоўных каштоўнасцей Полаччыны

(месца правядзення: *аўдыторыя № 312*)

МАДЭРАТАР:

КАПЫЛОЎ Ігар Лявонавіч,

дырэктар Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі, кандыдат філалагічных навук, дацэнт

15.00–15.15

ЖЛУТКА Аляксандр Анатольевіч, вядучы навуковы супрацоўнік аддзела крыніцазнаўства і археаграфіі Інстытута гісторыі НАН Беларусі, кандыдат філалагічных навук

“Біяграфія Францыска Скарыны: новыя звесткі і кірункі пошукаў”

15.15–15.30

ФІЛІМОНАВА Вольга Аляксандраўна, вядучы навуковы супрацоўнік Музея беларускага кнігадрукавання навукова-даследчай і асветнай установы культуры “Нацыянальны Полацкі гісторыка-культурны музей-запаведнік”

“Беларускі старадрук лацінскага шрыфту ў фондах Музея беларускага кнігадрукавання навукова-даследчай і асветнай установы культуры “Нацыянальны Полацкі гісторыка-культурны музей-запаведнік”

15.30–15.45

БАРОЎКА Ванда Юльянаўна, прафесар кафедры літаратуры Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя П.М. Машэрава, доктар філалагічных навук, прафесар

"Мастацкая інтэрпрэтацыя асобы і дзейнасці Францыска Скарыны ў творчасці пісьменнікаў Полаччыны"

15.45–16.00

БУДЗЬКО Ірына Уладзіміраўна, загадчык кафедры беларускай і рускай моў Беларускага нацыянальнага тэхнічнага ўніверсітэта, кандыдат філалагічных навук, дацэнт

"Рэлігійнае пісьменства Полаччыны: моўныя і жанравыя асаблівасці"

16.00–16.15

МЕЗЕНКА Ганна Міхайлаўна, загадчык кафедры агульнага і рускага мовазнаўства Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя П.М. Машэрава, доктар філалагічных навук, прафесар

"Назвы полацкіх аптэк як выражэнне анамастычнага мыслення соцыуму"

16.15–16.30

КАПЫЛОЎ Ігар Лявонавіч, дырэктар Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі, кандыдат філалагічных навук, дацэнт

"Полаччына і Тураўшчына. Гісторыка-культурны ландшафт у адлюстраванні рэгіянальнай тапаніміі"

16.30–16.45

КУРЦОВА Вераніка Мікалаеўна, загадчык аддзела дыялекталогіі і лінгвагеаграфіі Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі, кандыдат філалагічных навук, дацэнт

"Месца гаворак Полаччыны ў сістэме беларускай дыялектнай мовы і іх асаблівасці"

16.45–17.00

ВАЛОДЗІНА Таццяна Васільеўна, доктар філалагічных навук, загадчык аддзела фалькларыстыкі і культуры славянскіх народаў Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі

"Сацыякультурны партрэт падзвінскага знахара"

17.00–17.15

АЎСЕЙЧЫК Уладзімір Яўгенавіч, кандыдат гістарычных навук, дацэнт, загадчык кафедры архітэктуры Полацкага дзяржаўнага ўніверсітэта

"Стараверы Полаччыны ў XIX–XX ст.: асаблівасці рассялення і традыцыйнай культуры"

17.15–17.30

ЛОБАЧ Уладзімір Аляксандравіч, дацэнт кафедры гісторыі і турызму Полацкага дзяржаўнага ўніверсітэта

"Сакральная геаграфія Полаччыны: тыпалогія, сімволіка, рытуальныя функцыі"

17.30–17.45

ТРАФІМЧЫК Анатоль Віктаравіч, вучоны сакратар Інстытута літаратуразнўства імя Янкі Купалы Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі, кандыдат філалагічных навук

"Гуманізм пачынаецца з радзімы, або Матыў Бацькаўшчыны ў прозе Навума Гальпяровіча"

СЕКЦЫЯ 2

Гісторыя, культура, мова і літаратура ў сістэме нацыянальных духоўных каштоўнасцей Полаччыны

МАДЭРАТАР:

ЛУКАШАНЕЦ Аляксандр Аляксандравіч,

першы намеснік дырэктара па навуковай рабоце Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі, доктар філалагічных навук, прафесар, член-карэспандэнт НАН Беларусі

15.00–15.15

РАГОЙША Вячаслаў Пятровіч, доктар філалагічных навук, прафесар кафедры тэорыі літаратуры Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, прафесар

“Паэзія Францыска Скарыны”

15.15–15.30

ВАРОНІН Васіль Аляксеевіч, загадчык аддзела гісторыі Беларусі Сярэдніх вякоў і пачатку Новага часу Інстытута гісторыі НАН Беларусі, кандыдат гістарычных навук, дацэнт

“Бібліятэкар бібліятэкі полацкага Сафійскага сабора іераманах Аляксей: старонкі жыцця і дзейнасці”

15.30–15.45

КАЛЕЧЫЦ Іна Леанідаўна, дацэнт кафедры ўсеагульнай гісторыі і методыкі выкладання гісторыі Беларускага дзяржаўнага педагагічнага ўніверсітэта імя Максіма Танка, кандыдат гістарычных навук

“Комплекс граффити полоцкой Спасо-Преображенской церкви как уникальный памятник письменности XII–XIX вв.”

15.45–16.00

МДЗІВАНІ Таццяна Герасімаўна, доктар мастацтвазнаўства, вядучы навуковы супрацоўнік Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь

“Христианство и современное белорусское композиторское творчество: вопросы интерпретации”

16.00–16.15

НОВАК Валянціна Станіславаўна, доктар філалагічных навук, прафесар, загадчык кафедры беларускай культуры і фалькларыстыкі Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Францыска Скарыны

“Фальклорна-міфалагічная спадчына Полаччыны (паводле матэрыялаў палявой экспедыцыі 2017 года)”

16.15–16.30

ПАЛЯШЧУК Наталля Вікенцьеўна, загадчык аддзела гісторыі беларускай мовы Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі, кандыдат філалагічных навук, дацэнт

“Жанравая разнастайнасць дзелавых тэкстаў старажытнай Полаччыны”

16.30–16.45

ШАРУХА Ігар Мікалаевіч, прафесар Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А.А. Куляшова, кандыдат педагагічных навук, дацэнт

“Асаблівасці полацкай тапаніміі”

16.45–17.00

ЖЭРЫН Алена Уладзіміраўна, метадыст Полацкага каледжа ўстановы адукацыі “Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П.М. Машэрава”

“Выхаванне духоўнасці ў адукацыйным працэсе праз прызму жыцця і творчасці вядомых асоб Полаччыны”

17.00–17.15

КАЗЛОВА Алена Уладзіміраўна, намеснік дырэктара па вучэбнай рабоце ўстановы адукацыі “Полацкая дзяржаўная гімназія № 1 імя Францыска Скарыны”, настаўнік-метадыст

“Мова прыпевак Полацкага раёна”

17.15–17.30

МАЦУК Андрэй Уладзіміравіч, старшы навуковы супрацоўнік аддзела гісторыі Беларусі Сярэдніх вякоў і пачатку Новага часу Інстытута гісторыі НАН Беларусі, кандыдат гістарычных навук

“Полацкі ваявода Аляксандр Міхал Сапега: жыццё і дзейнасць”

17.30–17.45

БАРАНОЎСКІ Андрэй Леанідавіч, галоўны бібліёграф аддзела карпаратыўнага ўзаемадзеяння Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі

“Расчехленные знамена: краткая история войсковых частей военного городка Боровка Лепельского района Витебской области”

18.00–19.00 — ВЯЧЭРА

20.00–22.00 — УРАЧЫСТАЕ АДКРЫЦЦЁ ДНЯ БЕЛАРУСКАГА ПІСЬМЕНСТВА
(месца правядзення: *плошча Свабоды*)

22.00 – Пераезд у г. Наваполацк, засяленне ў гасцінічны комплекс “НАФТАН”

3 верасня, нядзеля

9.00 – Сняданне па месцы пражывання

10.00–11.30

Наведванне Спаса-Ефрасіннеўскага жаночага манастыра.
Экскурсію праводзяць па блаславенні настаяцельніцы ігуменні Еўдакіі.

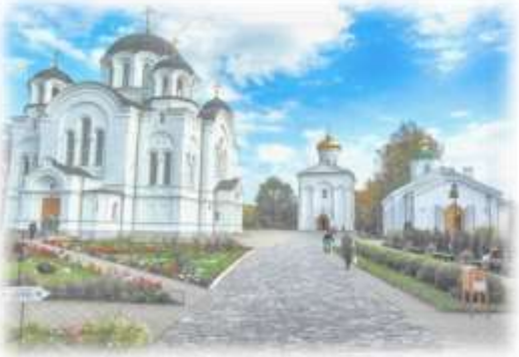

11.30–13.00

Наведванне ФЕСТЫВАЛЮ КНІГІ І ПРЭСЫ
(месца правядзення: *плошча Францыска Скарыны*)

13.00–14.00

Уручэнне НАЦЫЯНАЛЬНАЙ ЛІТАРАТУРНАЙ ПРЭМІІ
(месца правядзення: *плошча Свабоды*)

14.00–14.30

Урачыстая цырымонія перадачы эстафеты Дня беларускага пісьменства гораду Іванава Брэсцкай вобласці (месца правядзення: *плошча Свабоды*)

16.00–17.00

Прыём удзельнікаў канферэнцыі
(месца правядзення: *кафэ “ВОЛНА”*)

17.00

АД’ЕЗД У МІНСК

АСНОЎНЫЯ ВІДЫ ДЗЕЙНАСЦІ ІНСТЫТУТА МОВАЗНАЎСТВА ІМЯ ЯКУБА КОЛАСА

БЕЛАРУСКАЯ МОВА – дзяржаўная мова Рэспублікі Беларусь, нацыянальная мова беларускага народа – з'яўляецца неад'емным атрыбутам незалежнасці краіны, найважнейшым сродкам камунікацыі ў асноўных сферах зносін, фактарам кансалідацыі і яднання беларускай нацыі, галоўным элементам беларускай культуры, сімвалам нацыянальнай свядомасці і ідэнтыфікацыі, сродкам захавання і перадачы сацыяльнага вопыту. Паўнавартаснае і ўсебаковае развіццё нацыянальнай мовы з'яўляецца гарантам гуманітарнай бяспекі краіны, садзейнічае павышэнню міжнароднага прэстыжу дзяржавы.

Ад часу заснавання Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа ў 1929 годзе ажыццяўляюцца сістэмныя *даследаванні па гісторыі беларускага пісьменства*. Найбуйнейшымі працамі ў гэтым напрамку з'яўляюцца "Гісторыя беларускай мовы" ў 2-х тамах (акадэмік А.І.Жураўскі, І.І.Крамко, А.К.Юрэвіч, А.І.Яновіч, 1967–1968 гг.), "Развіццё арфаграфічнай сістэмы старабеларускай мовы" (член-карэспандэнт НАН Беларусі А.М.Булыка, 1970), "Гістарычная лексікалогія беларускай мовы" (А.М.Булыка, А.І.Жураўскі, І.І.Крамко, З.К.Турцэвіч, А.І.Яновіч і інш., 1970), "Мова беларускай пісьменнасці XIV–XVIII стст." (А.М.Булыка, А.І.Жураўскі, І.І.Крамко, У.М.Свяжынскі, 1988), "Мова выданняў Францыска Скарыны" (А.М. Булыка, А.І. Жураўскі, У.М. Свяжынскі, 1990), "Рэлігійны слоўнік старабеларускай мовы" (І.У.Будзько, 2003), "Слуцкае Евангелле: беларускі рукапіс XVI ст." (Н.В. Паляшчук, Г.У.Федарэнка, Э.В.Ярмоленка, 2008), "Падручны гістарычны слоўнік субстантыўнай лексікі" у 2 т. (2012), "Кароткі гістарычны слоўнік беларускай мовы" (2015), "Лексіка старабеларускай літаратурна-пісьмовай мовы XIV – сярэдзіны XVI ст." (2016) і інш.

Адна з найважнейшых падзей 2017 года – завяршэнне ўнікальнага саракагадовага навуковага праекта – 37-томнага "Гістарычнага слоўніка беларускай мовы", першага і адзінага ў айчыннай гуманітарнай навуцы даведніка, які з максімальнай паўнатой адлюстроўвае багацце слоўнікавага фонду беларускай мовы XIV–XVIII стст., з'яўляецца надзейнай крыніцай пазнання мінулага Беларусі, дае змястоўную інфармацыю аб сацыяльна-эканамічным жыцці, матэрыяльнай і духоўнай культуры беларускага народа. У выпусках слоўніка дэталёвую лексікаграфічную апрацоўку атрымалі больш за 40 000 слоў, зафіксаваных у граматах, дагаворах, статутах, летапісах, хроніках, хранографах, воінскіх і рыцарскіх раманах і аповесцях, мемуарных, публіцыстычных, навуковых і рэлігійных творах.

У Інстытуце ажыццяўляецца таксама *комплекснае даследаванне сучаснага стану беларускай мовы, асноўных працэсаў і тэндэнцый эвалюцыі яе слоўнікавага складу і граматычнага ладу, сувязей з іншымі славянскімі і неславянскімі мовамі*, а таксама падрыхтоўка факталагічнай базы для патрэб сучаснай моўнай практыкі і вучэбнага працэсу на ўсіх узроўнях адукацыі. Вынікам гэтага з'явілася наступныя працы: "Граматычны слоўнік дзеяслова" (2007, 2013); "Граматычны слоўнік назоўніка" (2008, 2013); "Граматычны

слоўнік прыметніка, займенніка, лічэбніка, прыслоўя” (2009, 2013); “Русско-белорусский словарь” в 3-х томах (2012, 10-е издание); “Беларуска-рускі слоўнік” в 3-х томах (2012, 4-е издание), манаграфія “Дынаміка літаратурнай нормы сучаснай беларускай мовы” (2015), новы аднатомны “Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы” (2016), дыялектны слоўнік “Полацкія дыяменты” (2016), “Лінгвістычны мікраатлас Тураўшчыны” (2016), “Арфаэпічны слоўнік беларускай мовы” (2017) і інш. На сённяшні дзень у Інстытуце завяршаецца выданне шматтомнага “Этымалагічнага слоўніка беларускай мовы”, рыхтуецца да выдання новы фундаментальны “Тлумачальны слоўнік беларускай мовы” ў 15 тамах.

У Інстытуце мовазнаўства падрыхтаваны Нацыянальны корпус беларускай мовы, аб’ём якога складае 80 000 000 словаўжыванняў. Корпус дазваляе шукаць дакладную форму слова, усе словаформы, словы па іх граматычных характарыстыках; магчымы пошук з улікам аўтара, году напісання, стылю, жанру.

У 2015 г. на базе Інстытута мовазнаўства створаны *кластар “Міжнародная школа беларускай мовы і літаратуры”*. У рамках дзейнасці кластара праводзяцца адкрытыя лекцыі, навукова-практычныя семінары, круглыя сталы па актуальных праблемах беларускага мовазнаўства, арганізуюцца сустрэчы з прадстаўнікамі розных краін замежжа, якія не толькі валодаюць беларускай мовай, але і прафесійна займаюцца пытаннямі беларусістыкі.

Пры Інстытуце мовазнаўства дзейнічаюць *навукова-асветніцкія курсы “Беларуская мова”*, асноўная мэта якіх – папулярызацыя беларускай мовы і азнаямленне грамадскасці з дасягненнямі айчынных лінгвістаў.

Інтытут мовазнаўства цесна супрацоўнічае з навуковымі і навучальнымі ўстановамі краін замежжа (Расіі, Украіны, Літвы, Латвіі, Польшчы, Чэхіі, Сербіі, Славакіі, Балгарыі, Германіі, Італіі, інш.). Праводзяцца сумесныя з вучонымі Расіі і Польшчы навуковыя даследаванні па вывучэнні гаворак памежных тэрыторый.

У Інстытуце мовазнаўства імя Якуба Коласа вядуцца даследаванні па найбуйнейшым у гісторыі сусветнай лінгвагеаграфіі шматгадовым міжнародным праекце *“Агульнаславянскі лінгвістычны атлас» (АЛА)*, над якім працуюць мовазнаўцы 12 славянскіх краін і Германіі.

На базе Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа пастаянна працуюць *Рэспубліканская тапанімічная камісія пры НАН Беларусі* і *Рэспубліканская тэрміналагічная камісія пры НАН Беларусі*. Членамі камісій праводзяцца кансультацыі, даюцца каментары па пытаннях, звязаных з тапанімікай і тэрміналогіяй, рыхтуюцца заключэнні на запыт дзяржаўных устаноў краіны, судовых і выканаўчых органаў, зваротаў арганізацый і грамадзян.

Інстытут мовазнаўства таксама аказвае паслугі па лінгвістычнай экспертызе тэкстаў, устанаўленні ідэнтычнасці запісаў у дакументах, па перакладзе інфармацыі на беларускую мову на сайтах, інш.

ВЫДАННІ ІНСТЫТУТА МОВАЗНАЎСТВА ІМЯ ЯКУБА КОЛАСА

ВЫДАННІ ІНСТЫТУТА ЛІТАРАТУРАЗНАЎСТВА ІМЯ ЯНКІ КУПАЛЫ

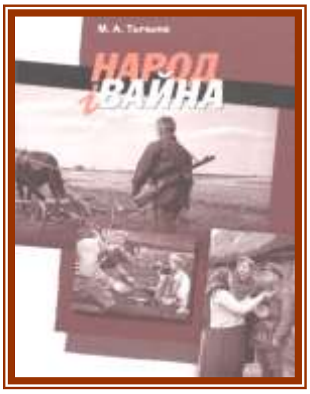

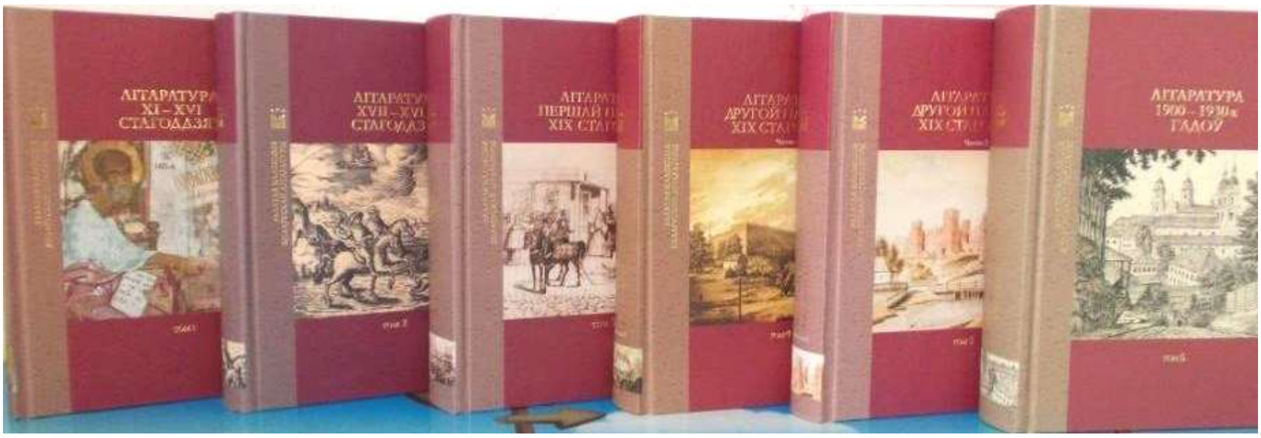

ВЫДАННІ ІНСТЫТУТА МАСТАЦТВАЗНАЎСТВА, ЭТНАГРАФІІ І ФАЛЬКЛОРУ ІМЯ КАНДРАТА КРАПІВЫ

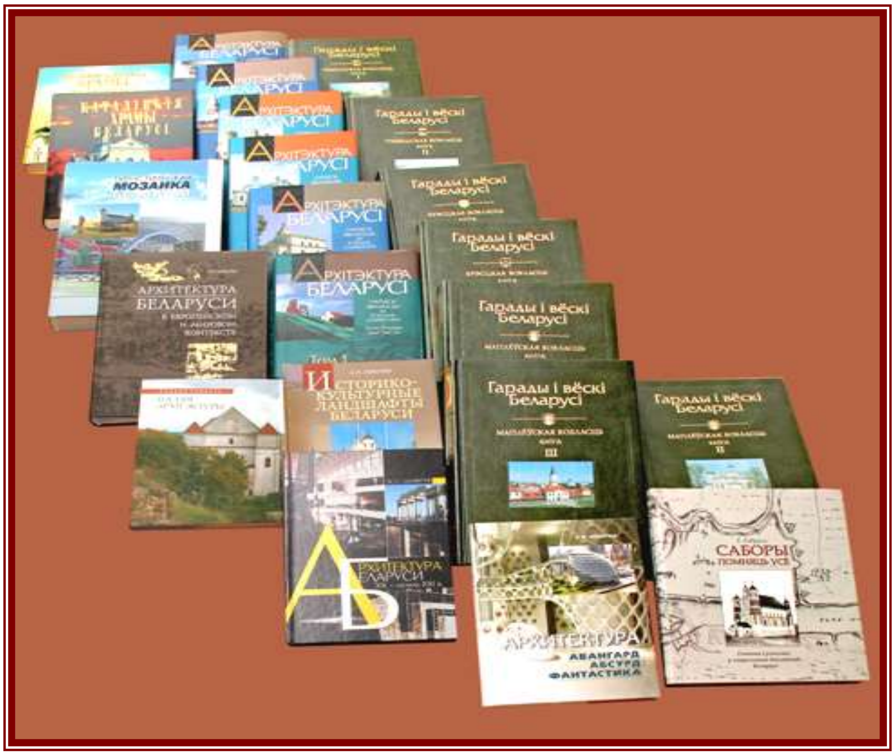

МУЗЕЙ СТАРАЖЫТНАБЕЛАРУСКАЙ КУЛЬТУРЫ
Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору НАН Беларусі

**ПОМНІКІ СТАРАЖЫТНАГА ПІСЬМЕНСТВА,
выданне якіх падрыхтавана пры ўдзеле супрацоўнікаў
Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа**

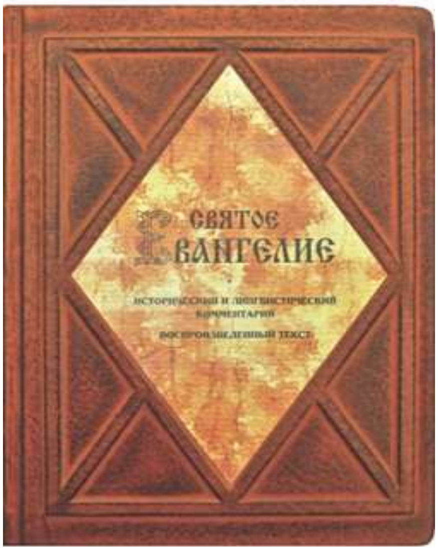

***Полацкае Евангелле** – першы тэкст поўнага апракаса (уключае ўсе евангельскія чытанні богаслужбовага гадавога цыклу), перапісаны на беларускіх землях (XII ст.). У дадзеным выданні прадстаўлены ўзноўлены тэкст рукапісу (у тым ліку ўпершыню расчытаны запісы на палях) і вынікі яго навуковага даследавання.*

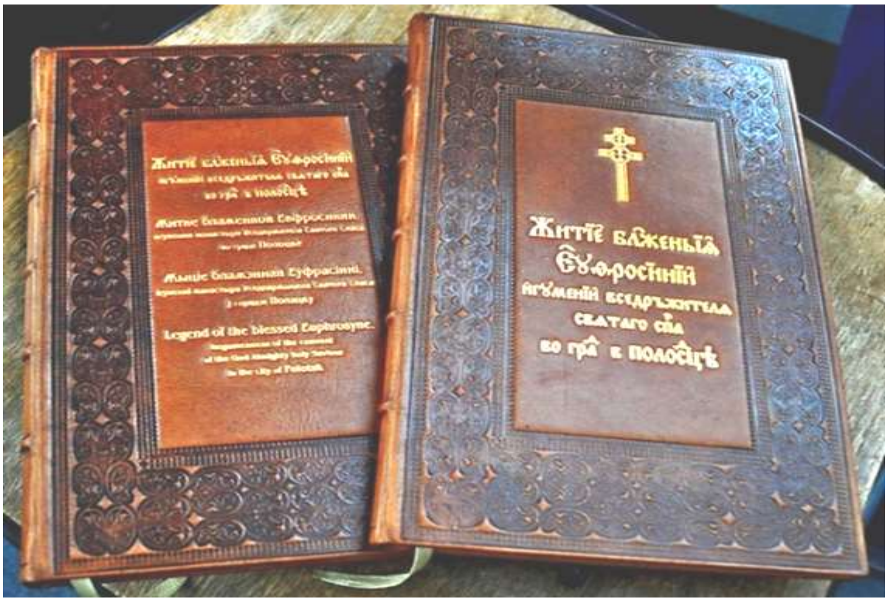

***Жыціе Еўфрасінні Полацкай** – адзін з найбольш ранніх помнікаў усходнеславянскай агіяграфіі, створаны ў канцы XII ст. Выданне складаецца з дзвюх кніг: першая кніга – факсіміле Пагодзінскага спіса; другая кніга – узноўлены царкоўнаславянскі тэкст "Жыція Еўфрасінні Полацкай" і яго пераклады на рускую, беларускую і англійскую мовы.*

АКАДЭМІЧНЫЯ ВУЧОНЫЯ-МОВАЗНАЎЦЫ ПРА ПОЛАЧЧЫНУ (рубрыка "Полацкі сшытак" да 500-годдзя беларускага кнігадрукавання ў газеце "Звязда")

8 СВЕТАГЛЯД 4 лютага 2017 г. ЗВЯЗДА

■ Полацкі сшытак

Газета «Звязда» сумесна з Інстытутам мовазнаўства імя Якуба Коласа Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі распачынае новую рубрыку «Полацкі сшытак». Менавіта сёлета, у Год навукі, а таксама 500-годдзя айчыннага кнігадрукавання, прафесійныя даследчыкі раскажуць пра тыя пісьмовыя, моўныя скарбы, на якія багатая Полаччына — радзіма нашага першадрукара Францыска Скарыны.

Лексічныя таямніцы, асаблівасці мясцовых гаворак, звесткі і меркаванні пра Полацкія летапісы, вядомыя і невядомыя старонкі «Жыцiя Еўфрасіннi Полацкай», яскравыя назвы населеных пунктаў і адметныя прозвішчы палачан і нават графіці Спаса-Еўфрасіннеўскага манастыра — пра ўсё гэта неўзабаве можна будзе прачытаць на старонках нашай газеты.

А сёння разам з вядучым навуковым супрацоўнікам Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа, кандыдатам філалагічных навук Ірынай БУДЗЬКО прапануем перанесціся на старонкі першакнігі беларусаў — Полацкага Евангелля XII стагоддзя, — і гэта падарожжа, нам падаецца, атрымаецца сапраўды захапляльным!

ПЕРШАКНІГА БЕЛАРУСАЎ

Вядомае выказванне аб тым, што Полацк з'яўляецца калыскай беларускай культуры, з кожным годам атрымлівае ўсё больш фактычных доказаў і навуковых пацвярджэнняў. Першыя праваслаўныя цэрквы, месца, дзе нарадзіліся першая беларуская святая і беларускі першадрукар...Усё гэта Полаччына. Зараз мы можам дадаць і яшчэ адзін факт: месца стварэння першакнігі беларусаў, якая захавалася і да нашых дзён, нягледзячы на амаль тысячагадовую складаную гісторыю, поўную таямніц, перыпетый, катаклізмаў...

Гісторыя славянскай культуры, і ў першую чаргу — пісьмовай, абумоўлена развіццём культурна-асветніцкіх традыцый, закладзеных святымі братамі Кірылам і Мяфодзіем. Большасць рукапісаў, якія дайшлі да нас з часоў Сярэднявечча, — гэта творы сакральнага характару: Евангеллі (каля чвэрці ўсіх зарэгістраваных старажытных помнікаў пісьменства), Псалтыры, зборнікі царкоўных песнапенняў, манастырскія статуты і г.д. І сёння дакладна невядома, якія тэксты сталі першымі з перакладзеных на старасла-вянскую мову Кірылам і Мяфодзіем. Вядома толькі, што гэта былі ўрыўкі з Евангелляў і Псалтыроў на старажытнагрэчаскай мове, якія мелі практычнае прызначэнне і выка-

кі дзве трэціны тэксту). На палях помніка зроблены пазнейшыя прыпіскі паўуставам і скорапісам, якія датуюцца XIV і XVI стагоддзямі. З прыпісак мы даведваемся аб фактах перадачы зямельнай маёмасці полацкаму Свята-Троіцкаму манастыру, у якім і захоўвалася святыня.

Полацкае Евангелле — самы старажытны рукапісны тэкст з тых, што з'явіліся на беларускіх землях у часы Сярэднявечча, які дайшоў да нас. Старэйшае за яго толькі Тураўскае Евангелле XI стагоддзя, але ад яго захавалася толькі 11 аркушаў. Евангельскі тэкст пісаны на пергаменце, тонка выраб-ленай скуры маладых цялят. Нягледзячы на амаль тысячу гадоў, якія аддзяляюць

няла чытанне і разуменне тэксту. На першай

беларускіх земляў адзначана таксама дыя-

ЗВЯЗДА 1 чэрвеня 2017 г. СПАДЧЫНА 13

■ Полацкі сшытак

«Збіраючы добрыя думкі ў сэрцы сваім»

Праз стагоддзі старажытныя аркушы, часам пажоўклыя, часам бляклыя, часам закапаныя свечкай, нясуць да нас словы невядомага аўтара: «Якой жа моваю, браты, належыць нам уславіць прамяністую памяць найшчаслівейшай нявесты Хрыстовай Еўфрасінні? Была яна памочніцаю пакрыўджаным, смуткуючым — суцяшэннем, неапранутым — адзеннем, хворым — наведваннем, проста сказаць — для ўсіх усім была Еўфрасіння. Бо сэрца сваё паіла яна Прамудрасцю Божаю. Еўфрасіння — неўвядальная кветка райскага саду! Еўфрасіння — арол, што ўзняўся ў неба і пралунаў ад Захаду да Усходу, як прамень сонечны, прасвятліў усю зямлю Полацкую. І вось, браты, хваліцца Салунь Дзімітрыем, а Вышгарад — пакутнікамі. А мы ж хвалім: шчаслівы ты, горад Полацкі, што ўзрасціў такі парастак, прападобную Еўфрасінню!»

Імя прападобнай Еўфрасінні Полацкай — духоўнай настаўніцы, асветніцы, нябеснай апякункі зямлі Беларускай — займае асобае месца ў сэрцах і душах чалавечых.

Адной з асноўных крыніц аб жыцці і духоўным подзвігу кня-

па, жыла яна ў манастыры, падпарадкоўваючыся ігуменні і сёстрам усім. І ўсіх перасягала яна ў посце, малітвах і няспанні начным. І з таго часу больш руплівао стала яна ў падзвіжніцтве, збіраючы добрыя думкі ў сэрцы сваім, як пчала со-

Выданне «Жыція Еўфрасінні Полацкай», зробленае ў 2012 годзе.

фіі і, дабраславіўшы, перадаў яго

торыі яго стварэння, перапісвання,

па-ранейшаму не высветленымі застаюцца пытанні часу і месца стварэння жыція, аўтарства і суадносін паміж рэдакцыямі твора.

На думку даследчыкаў, жыціе было створана ў канцы XII ст., неўзабаве пасля спачыну прападобнай Еўфрасінні, падчас фарміравання царкоўнага шанавання яе. Першапачатковы тэкст жыція невядомы. Мяркуюць, што спачатку было складзена пролажнае (кароткае) жыціе, перапрацаванае і пашыранае пазней, відавочна, недзе ў канцы XV — пачатку XVI ст.

Аўтар найстаражытнейшага жыція застаўся невядомым. Даследчыкі схіляюцца да таго, што ім быў не проста сучаснік Еўфрасінні Полацкай, а чалавек, блізкі да яе кола. Сярод магчымых аўтараў жыція называюць Міхаіла, слугу Еўфрасінні («І паслала яна слугу свайго Міхаіла ў Царгорад да цара Мануіла і да Патрыярха Лукі з дарамі найкаштоўнейшымі»), які, магчыма, быў манахам мужчынскага манастыра, заснаванага прападобнай; ма-